

306.095 977 5

ĐC

B 305 H

TÂM VĂN MIẾU TRẦN BIÊN

BIÊN HÒA

DI TÍCH LỊCH SỬ VĂN HÓA

06

" Chào mừng 310 năm Biên Hòa - Đồng Nai 1698-2008 "

LỜI GIỚI THIỆU

Biên Hòa là thành phố của tỉnh Đồng Nai, địa bàn có nhiều thành phần dân tộc sinh sống. Diện tích khoảng 154,73 km², với dân số khoảng 600.000 người. Thành phố Biên Hòa có 26 phường, xã. Vị trí địa lý: phía Bắc giáp huyện Vĩnh Cửu, phía Nam và Tây giáp huyện Long Thành, huyện Thủ Đức (Thành phố Hồ Chí Minh), Đông giáp huyện Trảng Bom, Tây và Tây Bắc giáp huyện Thuận An, Tân Uyên (tỉnh Bình Dương).

Danh xưng Biên Hòa trước đây là tên của một vùng đất rộng lớn ở Nam Bộ. Tỉnh Biên Hòa được thành lập năm 1832 dưới triều vua Minh Mạng, là một trong Lục tỉnh Nam Kỳ gồm: Biên Hòa, Gia Định, Định Tường, Vĩnh Long, An Giang, Hà Tiên.

Trong diễn trình lịch sử của vùng đất Đồng Nai, Biên Hòa đóng một vai trò quan trọng, là trung tâm hành chính, phát triển kinh tế, xã hội. Vùng đất Biên Hòa nói riêng, Đồng Nai nói chung gắn liền với sự kiện năm 1698, khi Thống suất Nguyễn Hữu Cảnh vâng lệnh Chúa Nguyễn Phúc Chu thực hiện chuyển kinh lược, chính thức hành chính hóa vùng đất phương Nam vào lãnh thổ nước Việt.

Qua phát hiện khảo cổ học, địa bàn Biên Hòa có nhiều di chỉ của cộng đồng cư dân thời tiền sơ sử. Trong những thế kỷ đầu Công nguyên cho đến trước khi lưu dân Việt, Hoa đến khai khẩn, lập nghiệp vào thế kỷ 15, 16, vùng đất Biên Hòa hiện tại đã từng có những dấu vết về cuộc sống của các cư dân cổ. Từ khi lưu dân Việt, Hoa đến khai khẩn, diện mạo vùng đất Biên Hòa có nhiều đổi thay. Những lớp di dân này đã góp phần mở mang, phát triển vùng đất Đồng Nai, trong đó Biên Hòa là vị trí trung tâm.

Một thời khai phá, thế hệ di dân Biên Hòa đã để lại những dấu ấn của mình. Qua thời gian dâu bể, những công trình kiến trúc xưa chỉ còn là dấu tích, ký ức. Một số di tích tồn tại với kiến trúc có nhiều đổi thay, gắn với những sự kiện lịch sử, văn hóa, kiến trúc được nhà nước liệt hạng di tích.

Trong cuộc trường kỳ kháng chiến chống ngoại xâm, nhiều thế hệ con dân xứ Biên Hòa đã đóng góp sức người, sức của và sự hy sinh to lớn cùng cách mạng cả nước hoàn thành sứ mệnh giải phóng dân tộc. Cuộc kháng chiến hào hùng của quân dân Biên Hòa ghi dấu những sự kiện lịch sử quan trọng từ những ngày đầu Cách mạng tháng Tám (năm 1945), trận tấn công vào thị xã Biên Hòa (năm 1946), cuộc phá khám Tân Hiệp (năm 1956) đến chiến thắng hiển hách Nhà Xanh (1959), tấn công sân bay Biên Hòa (năm 1964), Long Bình, vv... đã đi vào lịch sử vẻ vang của dân tộc, góp phần làm rạng ngời truyền thống vùng đất “miền Đông gian lao mà anh dũng”.

Trên những chặng đường của lịch sử, thế hệ con dân Biên Hòa đã không ngừng bồi đắp thêm những lớp phù sa văn hóa, nêu cao chí khí anh hùng để làm rạng danh “Hào khí Đồng Nai”. Những di chỉ văn hóa qua phát hiện khảo cổ học, những chiến tích lừng danh trong sự nghiệp đấu tranh bảo vệ đất nước, những di tích lịch sử, kiến trúc nghệ thuật được tạo dựng...trên vùng đất Biên Hòa ngày nay trở thành di sản văn hóa quý giá. Hiện nay, thành phố Biên Hòa có 20 di tích lịch sử văn hóa được xếp hạng với sự đa dạng về loại hình, nhiều công trình văn hóa được xây dựng. Những giá trị di sản văn hóa này không chỉ được bảo tồn mà tiếp tục được phát huy trong đời sống hiện tại, làm phong phú cho Văn hóa Đồng Nai.

Quá khứ hào hùng với những di sản quý báu không chỉ là niềm tự hào mà còn là động lực, hành trang của người dân Biên Hòa trên con đường xây dựng quê hương ngày càng giàu mạnh, văn minh và bảo tồn, phát huy những giá trị văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc.

Nhân dịp chào mừng kỷ niệm “310 năm vùng đất Biên Hòa – Đồng Nai hình thành & phát triển”, Trung tâm Văn miếu Trấn Biên xuất bản tập ảnh Biên Hòa – Di tích Lịch sử Văn hóa nhằm giới thiệu, tuyên truyền về những giá trị di sản trên vùng đất này. Trong quá trình thực hiện, chắc chắn sẽ không tránh những thiếu sót, rất mong nhận được những ý kiến đóng góp với tinh thần xây dựng.

Trung tâm Văn miếu Trấn Biên

DI TÍCH ĐÌNH Ở BIÊN HÒA

Vùng đất Biên Hòa có đông thành phần dân tộc cộng cư. Người Việt, người Hoa đến Biên Hòa khai khẩn từ thế kỷ XVI, XVII. Quá trình khẩn hoang lập nghiệp trên vùng đất mới, họ hình thành những cơ sở tín ngưỡng sinh hoạt cộng đồng để gắn kết cộng đồng, đáp ứng nhu cầu tâm linh. Ban đầu, những cơ sở tín ngưỡng được dựng lên với quy mô nhỏ, về sau được nâng cấp lên cả quy mô lẫn hình thức. Có thể nói, đình làng là một dấu ấn xác định sự hình thành của cộng đồng xã tộc người Việt, Hoa trên vùng đất mới.

Tên gọi của các ngôi đình gắn liền với tên gọi của làng xã. Đó là những tên gọi làng xưa. Trong quá trình phát triển, trải nhiều biến động xã hội, đình liên tục được trùng tu, tôn tạo. Quy mô kiến trúc những ngôi đình lớn dần theo tỷ lệ thuận với sự mở mang thịnh vượng của cộng đồng. Phần lớn những ngôi đình ở Biên Hòa được xây dựng theo kiểu kiến trúc nhà tứ trụ. Theo truyền thống, trên cuộc đất rộng thì ngôi đình bố trí theo thứ tự như: cổng đình, bình phong, nhà võ, chánh điện, nhà hội, nhà trù. Nhưng, cũng phụ thuộc vào nhiều yếu tố, nhiều ngôi đình ở Biên Hòa không theo thứ tự này hoặc không có những thành tố kiến trúc phụ.

Đối tượng thờ cúng chính trong các ngôi đình ở Biên Hòa là thần Thành Hoàng – đây là vị thần linh được xem là bảo hộ của làng thôn. Thường ở khu chánh điện, gian thờ trung tâm, thần được thờ với biểu tự chữ Hán (đại tự) thếp vàng. Ở một số đình suy tôn nhân thần thường có tượng thờ. Bên cạnh đối tượng thờ chính, ở các ngôi đình còn phối

thờ một hệ thống nhân thần, thần linh khá phong phú: thần Nông, thần Hổ, ban bệ bộ hạ tả hữu gọi là Tả ban, Hữu ban liệt vị, các bậc tiền hiền khai khẩn, hậu hiền khai cơ... Ngôi đình nào có sắc phong của triều đình thì đó là niềm tự hào của người dân địa phương. Nhiều ngôi đình có sắc phong nhưng ít có nơi giữ được do nhiều nguyên nhân tác động.

Lễ Kỳ Yên (Cầu an) là lễ chính của đình với mục đích: quốc thái dân an (đất nước, người dân xứ sở yên bình), phong điều vũ thuận (mưa gió thuận hòa), phong đăng hòa cốc (mùa màng tốt tươi) với một hệ thống nghi thức trang nghiêm. Mỗi đình định ngày cúng Kỳ Yên riêng. Một số đình làng thờ nhân thần thì chọn những ngày liên quan đến đối tượng thờ tổ chức lễ cúng. Lễ hội thường diễn ra trong 3 ngày, gồm có các lễ chính như Túc yết, Đàn cả (Đoàn cả), Tiền hiền – Hậu hiền. Thường đáo lệ 3 năm, dân làng tổ chức tại đình Đại lễ Kỳ yên. Trong đại lễ Kỳ Yên, ngoài những lễ chính trong các kỳ cúng Kỳ Yên hằng năm còn có những nghi thức thỉnh, khánh sắc; xây chầu đại bội; hội sắc, đưa khách... Phần Hội diễn ra với các hoạt động phong phú, cuốn hút nhiều người tham gia, tạo nên không khí náo nhiệt, sinh động.

Hiện nay, địa bàn Biên Hòa có một số ngôi đình đã được nhà nước xếp hạng di tích (cấp tỉnh, cấp quốc gia) thuộc loại hình lịch sử, kiến trúc, danh nhân như: đình Mỹ Khánh (đền thờ Nguyễn Tri Phương), đình Bình Kính (đền thờ Nguyễn Hữu Cảnh), đình Bình Quan, đình Tân Lâm (thờ Trần Thượng Xuyên), đình Tam Hiệp (đền thờ Đoàn Văn Cự)... Bên cạnh các di tích đình được xếp hạng di tích được giới thiệu, chúng tôi giới thiệu thêm một vài di tích đình tiêu biểu ở Biên Hòa chứa đựng những giá trị lịch sử, văn hóa cần được giữ gìn, tôn tạo.

Đình Bình Kính - đền thờ Nguyễn Hữu Cảnh (xã Hiệp Hòa)
Nơi thờ danh tướng Lê Thành Hầu Nguyễn Hữu Cảnh,
người đặt nền hành chánh đầu tiên ở Nam Bộ

Lăng mộ thờ vọng
Lê Thành Hầu Nguyễn Hữu Cảnh

Tượng Lê Thành Hầu Nguyễn Hữu Cảnh

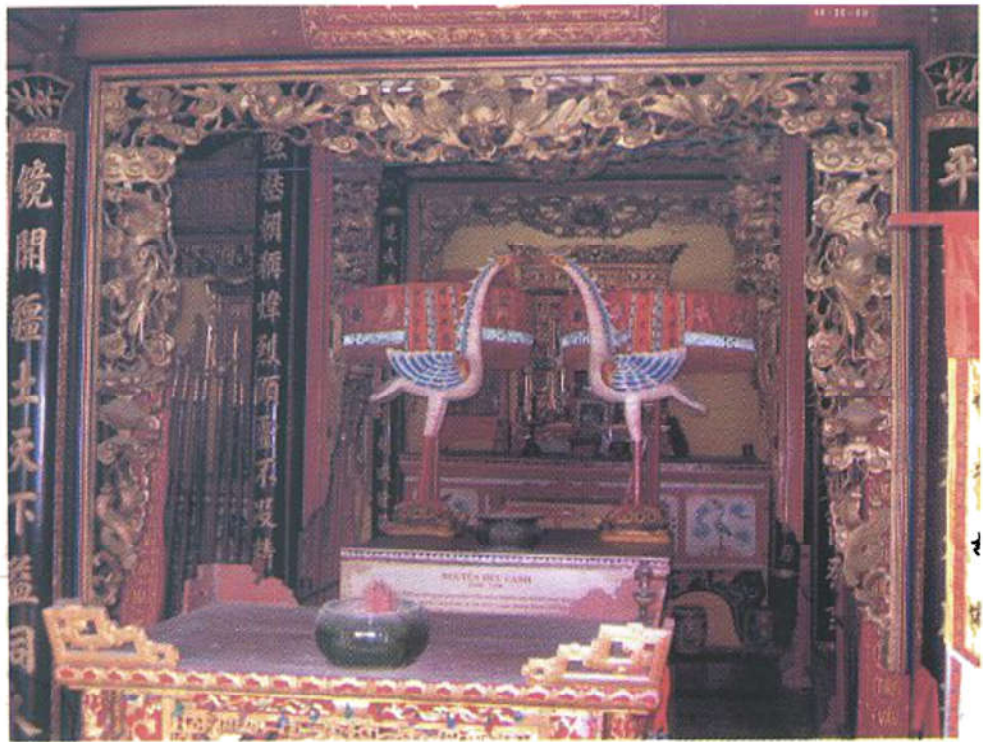
**Nước ta nhiều kẻ tôi trung
Tấm lòng tiết nghĩa rạng cùng tuyết sương
Hoàng Diệu cùng Nguyễn Tri Phương
Cùng thành còn mãi nêu gương muôn đời.**

(Hồ Chí Minh)

Tượng thờ Danh tướng
Nguyễn Tri Phương

Đình Mỹ Khánh - đền thờ danh tướng Nguyễn Tri Phương
phường Bửu Hòa. Người có công lớn trong việc chống Pháp
tại vùng đất Biên Hòa - Gia Định vào thế kỷ XIX

Bài trí Chánh điện
tại đình Tân Lân

Đình Tân Lân (phường Hòa Bình).

Nơi thờ Trần Thượng Xuyên - Người có công lớn trong khai phá
vùng đất Biên Hòa, đưa Cù lao Phố phát triển thành
thương cảng Nông Nại Đại Phố vào thế kỷ XVII, XVIII

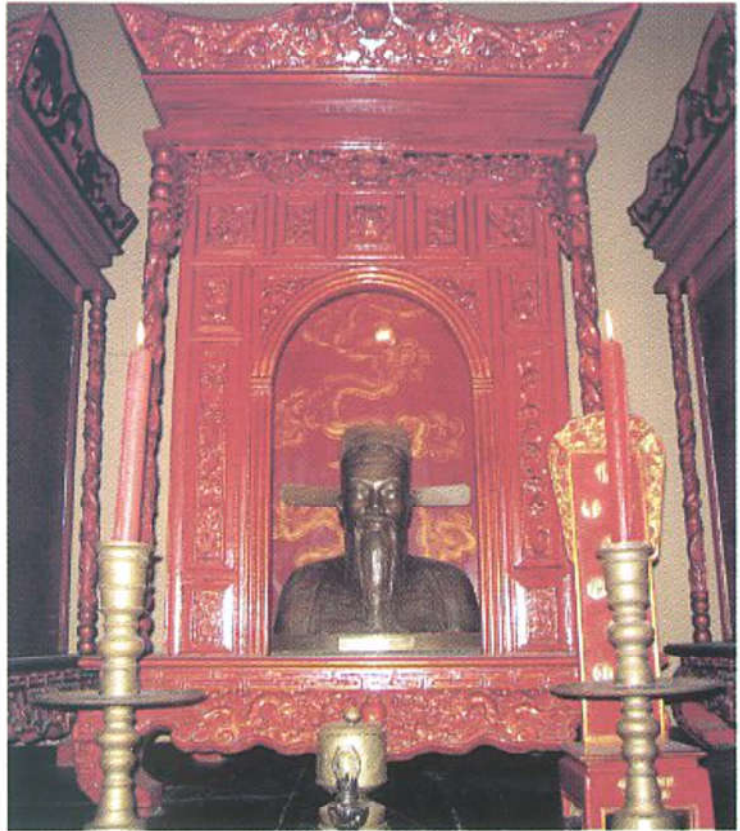

Đình Tam Hiệp - nơi thờ Thủ lĩnh Đoàn Văn Cự (1835-1905)
 Người lập tổ chức Hội kín, lãnh đạo nghĩa binh chống Pháp đầu thế kỷ XX
 trên vùng đất Biên Hòa - Đồng Nai.

Lăng mộ
 Đoàn Văn Cự
 và 16 nghĩa binh
 hy sinh năm 1905.
 Di tích tọa lạc tại
 khu vực Suối Linh,
 phường Long Bình

Tượng Danh nhân Văn hóa
Trịnh Hoài Đức
tại Văn miếu Trấn Biên.

Lăng mộ Trịnh Hoài Đức (phường Trung Dũng) - Danh nhân Văn hóa xứ Đồng Nai.
Tác giả bộ sách Gia Định thành thông chí -
một công trình nghiên cứu giá trị về vùng đất Nam Bộ.